№ 191 Հոկտեմբերի 30 (Նոյեմբերի 11) 1880 Հոկտեմբերի 30 (Նոյեմբերի 11) № 191

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցներ և Էջմիածինը.—Ներքին տեսութիւն: Երկու խօսք: Նամակ Շուշուց: Նամակ Ցարիցինից: Նամակ Կարսից: Նամակ Գլյարից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Թիւրքիա:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Մեր ազգային ուսումնարանների գործը ամբողջ դարերի ընթացքում եղել է և մինչև այսօր էլ է մեր հոգևորականների ձեռքում: Եկեղեցին և դպրոցը մեր մէջ սերտ կապերով են եղել կապված իրար հետ. շինվել է եկեղեցի, նրա կից հիմնվել է դպրոց: Մեր ուսումնարանները, լինելով այսպիսի հանգամանքների մէջ, անկասկած կարող էին նախանձելի դրութեան հասնել, եթէ այդ ուսումնարանների առաջնորդները, մեր հոգևորականները, փոքր ի շատէ զարգացած անձինք լինէին:

Էջմիածինը օրըստօրէ աւելացնելով ագէտ հոգևորականների թիւը, ուղարկելով այդպիսիներին հայաբնակ տեղերը ժողովրդին հովուելու, դրանց ձեռքն էր գցում ազգային բարոյական և մտաւոր կրթութեան գործը:

Մի քահանայ, ինքն թէ բարոյական և թէ մտաւոր կրթութիւնից զուրկ լինելով, մինչև անգամ հազիւ հազ կարդալ իմանալով, բաց է անում դպրոց, հաւաքում է մանուկներին, ամբողջ տարիներ է պահում նրանց իր ուսումնարանում, որովհետև մի կողմից նրանցից իւրաքանչիւրը տէր հօրը տարեկան մի քանի րուբլ եկամուտ է տալիս և միւս կողմից հարկաւոր եկած ժամանակն էլ տէրտէրի կամ տիրացուի ընտանեկան ծառայութիւններ է կատարում: Տէր-հայրը ինքն սուրբ գիրք հազիւ է կարդում և իր դասատուութիւնը սկսում է նոյն իսկ սուրբ գրքից. ի՞նչ անէ, ողորմելին, որ նա ուրիշ գրքերի գոյութեան մասին հասկացողութիւն անգամ չունի: Ուր որ նայէք, ամէն տեղ մի և նոյն տխրալի երևոյթներն էին կրկնվում և կարող ենք խոստովանել, որ մինչև այսօր էլ կան շատ և շատ տեղեր, ոչ թէ ընկած գիւղերում, այլ մինչև անգամ քաղաքներում, որտեղ այս տեսակ երևոյթները դեռ տեղիք ունեն:

Ահա՛ այս տեսակ մանկավարժաների շնորհիւ խեղճ երեխաները փոխանակ ուսում ստանալու, փոխանակ զարգանալու, ամբողջ տարիների ընթացքում սիստեմաբար բթանում էին:

Ապագան ոչինչ չէր խոստանում և բացի վերջնական կորուստից չէր կարող խոստանալ, եթէ ազգային մտաւոր և բարոյական զարգացման մէջ չը սկսէին մասնակցել ոչ-հոգևորականները. մի կողմից ստեղծվեց մեզանում մամուլը, միւս կողմից աշխարհականները, փոքր ի շատէ ծանօթանալով ժամանակակից պահանջների հետ, ուսման հետ, ձեռք են մեկնում հոգևորականներին ուսումնարանների գործերը առաջ տանելու համար: Հենց այդ օրից, կարելի է ասել, սկսվում է հայերի վերածնելութիւնը, յարուցանվում է յոյսը:

Թէև այս րոպէիս էլ չենք կարող պարծենալ մեր դպրոցներով, բայց այնու ամենայնիւ չենք կարող չը խոստովանել, որ կայ մի առանձին ձգտում նրանց բարւոքելու համար: Մեր դպրոցները դեռ գուցէ շատ շատ տարիներ լինեն անմխիթար դրութեան մէջ, մինչև մեր երիտասարդութիւնը չը դադարի ամբողջ գնդերով դիմել դէպի իրաւաբանութիւն, բժշկականութիւն ուսանելը և մանկավարժութեան վրա ամենևին ուշադրութիւն չը դարձնի, իսկ Էջմիածինը իր կողմից չը դադարի աճեցնել անպատրաստ հոգևորականների թիւը, որոնք բնականապէս ժողովրդի, մանաւանդ գիւղերում, համարեա միակ դաստիարակիչներ են:

Այս տարի, ինչպէս լրագիրները մեզ հաղորդեցին, Էջմիածինը արաւ մի համակրելի քայլ դէպի առաջ, նա իր հաշւով ուղարկեց իր ուսում ստացած վարդապետներից մինին արտասահման մանկավարժութեան մէջ կատարելագործվելու: Այս լուրը իբրև մի նշոյլ, որ Էջմիածինը սկսում է արթնանալ իր խոր քնից, ուրախութիւն պատճառեց շատերին, բայց մի միշտ յետադէմ թերթը այս դէպքումն էլ չամաչեց աղաղակել դրա դէմ: ,,Ի՞նչ հարկաւոր էր ի զուր տեղ փողեր ծախսել, ասում էր վերոյիշեալ թերթը. այն ուսումն էլ բաւական էր, ինչ ստացել էր վարդապետը...“ և այլն:

Մենք համոզված ենք, որ Էջմիածինը եթէ արել է մի այդպիսի քայլ, ուշադրութիւն չի դարձնի այդ տեսակ յանդիմանութեան վրա և փոխանակ իր հոգևորականներին տուփը ձեռքին տալու և նրանց ամէն հայաբնակ քաղաքներ ուղարկելու հանգանակութիւն անելու համար, այսուհետև իր սրբազան պարտաւորութիւն կը համարի հոգևորականութեան մտաւոր զարգացման նպաստելը:

Յայտնի է, որ առաջիկայ տարույս ամառը լինելու են հայոց ուսուցչական ժողովներ: Նախապատրաստական նպատակով կազմած մասնաժողովին անկարելի է նիւթական միջոցներ գտնել ամէն չքաւոր ուսուցչի Թիֆլիս գալու և մի երկու ամիս այսպիսի թանգ քաղաքում ապրելու համար:

Իսկ մանաւանդ մեր այն հոգևորականների համար, որոնք ցրուած են զանազան գիւղերում և մանկավարժութեան վրա ամենևին գաղափար չունենալով, ուսուցչական պաշտօններ են վարում, այդ տեսակ ուսուցչական ժողովներին ներկայ գտնվելը մենք ոչ թէ միայն օգտաւէտ, այլ միանգամայն անհրաժեշտ ենք համարում:

Էջմիածինը բազմացրել է այդ ուսուցիչների թիւը, նա սխալ է գործել, թող գոնէ այժմ, երբ միջոց է տրվում նրան իր սխալը փոքր ի շատէ ուղղելու, իր դէմքը ուրիշ կողմ չը դարձնի. Նա պարտական է ազգի առաջ միջոցներ որոնել և ամէն կերպիւ աշխատել, որ հոգևորականներ-ուսուցիչներն ևս ներկայ գտնվեն ուսուցչական ժողովներին: Նրանք այստեղ կարող են գաղափար ստանալ առհասարակ ուսումնարանի պահանջների վրա, կը լսեն օրինակելի դասեր և այլն, մի խօսքով, այստեղ կարող են փոքր ինչ կրթվել:

Թող Էջմիածինը, եթէ ուրիշ միջոցների չէ կամենում կամ չէ կարող դիմել, իր ուսեալ հոգևորականների ճարտարութիւնը այս անգամ գործ դնէ այդ նպատակի համար. կարող ենք հաւատացնել նրան, որ սա հազար անգամ աւելի կարևոր է, քան Էջմիածնի ճեմարանի ննջարանը:

Միրզա

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Զարմանալի՛ է, թէ մեր հասարակութիւնը ո՛րքան փոքր է ըմբռնում իր ազգի լուսաւորութեան գործը, ո՛րքան անտարբեր է դէպի ամենայն ձեռնարկութիւն, որ ազգային է: Եւ այդ հանգամանքն աչքի առաջ ունենալով՝ համարձակ կարող ենք ասել, որ Թիֆլիսում հասարակութիւն չը կայ. միայն մի քանի անհատներ կան, որոնք խելքի ու փողի ներկայացուցիչ համարվելով՝ ամէն հասարակական գործերի մէջ ևս ցոյց են տալիս իրանց մարդկային ամենակարողութիւնը և ամենուրէքութիւնը: Մի և նոյն անձինք, որոնք մի անգամ՝ գիտութեամբ, թէ անգիտութեամբ, կամայ, թէ ակամայ ընտրվել են մի ընկերական ձեռնարկութեան մէջ՝ միշտ էլ երևում են ուրիշ բոլոր նմանօրինակ գործերում: Կարծես, մի առանձին աստուածային ազդեցութեամբ են սահմանված նոքա, որ ո՛չ մի ժամանակ և ո՛չ մի տեղ վերընտրվել չեն: Իսկ այս ցաւալի երևոյթը մեր հասարակութեան մտաւոր անշարժութեան տխուր հետևանքն է:

Հեռու չը գնանք: Ամսիս 19-ին Ներսիսեան ազգային հոգևոր դպրոցի համար պէտք է ընտրվի նոր հոգաբարձութիւն: 5-ին կոնսիստորիայի միջնորդութեամբ ամէն հայոց եկեղեցիներում ծանուցումն եղաւ, որ նոցանից իւրաքանչիւրը իր ժողովրդի միջից երեք պատգամաւոր ընտրի: Արդէն մեծ մասամբ պատգամաւորների ընտրութիւնը կայացած է: Բայց ինչպէս են ընտրվել նոքա. ինչպէս են ընտրվել այն անձինք, որոնցից և որոնց ձեռքով պէտք է ընտրվեն հայոց միակ ազգային դպրանոցի ղեկավարները...: Մտածելն անգամ ցաւալի է: Խօսք չը կայ, որ աննշան բացառութիւններ կը լինեն: Բայց, որքան մեզ յայտնի է, մեծ մասամբ չեն ընտրված, ինչպէս հարկն է: Ամսիս 5-ին աւագ կամ աւագ համարվող քահանաները պէտք է յայտնէին իրանց ժողովրդին՝ ընտրելու մասին: Սակայն ո՞վ չը գիտէ, որ մեր քահանաներից՝ ինչպէս ամէն ազգային գործերում, նոյնպէս և այս գործում, կախված է շատ բան—թէ՛ յառաջադիմութիւն և թէ՛ յետադիմութիւն, թէ՛ լոյս և թէ՛ խաւար: Բայց ո՞ւր է էն աչքը, որ բռնի էն խաչը: Քահանան պէտք է Աստուծոյ խօսքը քարոզող լինի: Բայց սովորաբար քարոզութիւնը մեր քահանաների համար մեծ-պաս է: Գալիս է իսկական մեծ պասը և նոքա սկսում են քարոզել. նկարագրում են սատանայի չարագործութիւնը, հրեշտակի բարեգործութիւնը, դժոխքի սարսափը, մազէ կամուրջը, կպէ կարասը, մեր հայրապետների ու սրբերի ճգնաւորական կեանքը և այլ այդպիսի բովանդակութիւն ունեցող անբովանդակ փիլիսոփայութիւններ, որոնցով ժողովրդին մի քայլ յառաջ տանելու փոխանակ՝ դեռ մի քանի քայլ էլ յետ են տանում: Արդա՛րև, բա-